

EKSTREM VE GELENEKSEL SPOR KATILIMCILARI ARASINDA DUYGU ARAMA FARKLILIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Kerem Yıldırım ŞİMŞEK¹

ÖZET

Zucherman (1994)' tarafından geliştirilen Duygu Arama (Senseation Seeking Scale Form V) ölçeği ile ekstrem ve geleneksel Türk sporcularının duygu armalarındaki farklılıklarını belirlemektedir. Araştırmanın evrenini 2010-2011 güz döneminde Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda okuyan öğrenciler, 22-26 Aralık 2010 Türkiye Kulüplerarası Kış Yüzme Şampiyonası'na katılan sporcular, 5-6 Şubat 2011 Büyükler Açık Turnuva Eskrim Türkiye Şampiyonası'na katılan sporcular, 19-20 Şubat Türkiye Gençler-Büyükler Atletizm Salon Şampiyonası'na katılan sporcular, 7-15 Şubat 2011 tarihleri arasında Uludağ'da bulunan kar sörfü (snowboard) katılımcıları, 19 Aralık 2010 tarihinde İstanbul/Beşiktaş'da 720 Adrenaline Skate Park ve İstanbul/Kadıköy Alçak Skate Park tesisinde yapılan agresif paten ve kay kay (skateboard) yarışmalarına katılan sporcular oluşturmaktadır. Belirlenen evrenin içerisinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen (%41) erkek, (%59) kadın olmak üzere toplam 380 sporcu seçilmiştir. Ekstrem ve geleneksel sporcuların duygu aramadaki farklılıklarını belirlemek amacıyla T-Testi ve Anova analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu, cinsiyete ve spor branşına göre ekstrem ve geleneksel spor katılımcıları arasında duygu arama açısından farklılıklar saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ekstrem sporcular, Geleneksel Sporcular, Duygu Arama

A COMPARISON OF DIFFERENCES BETWEEN EXTREME AND TRADITIONAL ATHLETES IN TERMS OF "SENSATION SEEKING"

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the differences between extreme and traditional athletes regarding "sensation seeking" through the administration of "Sensation Seeking Scale Form V" developed by Zuchermann (1994). The population of the study consists of the following groups: the students attending Anadolu University School of Physical Education and Sports during 2010-2011 Fall Term; the athletes who participated Clubs' Winter Swimming Championship held between December 22nd - 26th 2010; the athletes who participated in Adults' Fencing Open Tournament Turkey Championship held on 5-6 February 2011; the athletes how participated in Juniors-Adults Athletics Championship held on 19-20 February 2011; the participants of Snowboard Organization held in Uludağ between February 7th and 15th 2011; and finally the athletes who participated aggressive skating and skateboard competitions that took place in 720 Adrenaline Skate Park in Beşiktaş / İstanbul and Alçak Skate Park in Kadıköy / İstanbul on December 19th 2010. A total of 380 athletes (41% male and 59 % female) were chosen from this population by using random sampling method. In order to determine the differences between traditional and extreme athletes regarding sensation seeking, T-test and ANOVA analysis were applied to the data obtained. The results of this analysis revealed significant differences between traditional and extreme athletes in terms of "gender" and "sport branches".

Keywords: Extreme Athletes, Traditional Athletes, Senseation Seeking

¹ Anadolu Üniversitesi BESYO

GİRİŞ

Araştırmada ekstrem ve geleneksel spor branşlarındaki sporcuların duygu arama ile ilgili eğilimleri belirlenmiştir. Araştırmanın amacı Zucherman (1994)'nin Duygu Arama (Sensation Seeking) teorisini destekleyici deneysel değerlendirme yapmak, Zucherman (1974)'nin çalışmasını likert tipi ölçekle tekrarlamak, ekstrem ve geleneksel sporcuların duygu aramalarındaki farklılıkları ortaya koymak ve dünya spor bilimi literatüründe daha önceden yapılmış olan ekstrem sporlar ve geleneksel sporlardaki duygu arama farklılıklarını araştıran çalışmaları daha da genişletmektir. Araştırma kapsamına 3 ekstrem (kar sörfü, agresif paten, kay kay) spor branşı ve 3 geleneksel (yüzme, atletizm, eskrim) spor branşı alınmıştır.

Geleneksel spor branşları, geçmişten günümüze kadar gelen hatta insanlığın ilk çağlarından itibaren avcılık, yaşamı idame ettirme ve eğlence gibi farklı fiziksel, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan spor branşlarıdır. Geleneksel spor branşlarına; yüzme, atıcılık, atletizm, eskrim, futbol, basketbol, voleybol, güreş vb spor branşları örnek verilebilir. Zaman ilerledikçe geleneksel spor branşları teknolojinin de yardımı ile oldukça çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmeye en iyi örnek ise ekstrem sporlardır. Ekstrem sporlar, bireye yüksek risk algısı, yüksek konsantrasyon, heyecan, macera duygularını üst düzeyde yaşatma, özgürlük eğilimi ve farklı bir yaşam biçimini yaşama konusunda diğer spor türlerinden kendisini ayıran önemli özelliklere sahiptir. Ekstrem ve geleneksel spor branşlarını birbirinden ayıran en önemli özellik ise ölüm riskidir.

Zucherman (2007) deneyimdeki uyarıya ulaşmak için riskli sportif deneyimlere katılan bazı bireyleri yüksek düzeyde duygu arayıcılar olarak tanımlamıştır. Günümüzde bu tür sportif

aktivitelere katılan bireylere ekstrem sporcu denilmektedir. Fletcher (2008), skydiving (gökyüzü dalışı), skiing (kayak), rock climbing (kaya tırmanışı), hang gliding (yamaç paraşütü) ve mountaineering (dağcılık)'i gibi spor branşlarını ekstrem sporlara örnek olarak göstermiştir. Rinehart ve Sydnor, (2003) ise ekstrem spor branşlarına roller-blading (paten), windsurfing, (rüzgar sörfü), sky diving/dancing/surfing, (gök yüzü dalışı/dansı/sörfü), BMX, (akrobatik bisiklet) mountain biking (dağ bisikleti) kayaking/white water sports, (nehir kayağı ve sporları) climbing (tırmanma), surfing (sörf), skateboarding (kay kay), extreme skiing (çığ riskli kayak) ve snowboarding (kar sörfü) branşlarını örnek vermiştir.

Araştırmalar, duygu arama ve ekstrem/geleneksel sporlara katılımındaki kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğunu rapor etmektedir. Bu ilişkiye, skydiving (gökyüzü dalışı) (Hymbaugh ve Garrett, 1974), whitewater kayaking and canoeing (nehir kayağı ve kano) (Campbell, Tyrrell, ve Zingaro, 1993), mountaineering (dağcılık) (Breivik, 1996), rock climbing (kaya tırmanışı) (Robinson, 1985), kayaking, canoeing (nehir kayağı, kano) (Boga, 1988), white water rafting and mountain biking (rafting, dağ bisikleti) (Schneider, 2001), parachuting (paraşüt) (Hymbaugh ve Garret, 1974; Rowland ve Ark. 1986), scuba diving (tüplü dalış) (Heyman ve Rose, 1980), body contact sports (dövüş sporları) (Stirling, 1977), football (futbol),(Celini, 1982), Rugby (Potgieger ve Bisschoff, 1990), running (atletizm) (McCutcheon, 1980), Gymnastics (jimnastik) (Straub, 1982), Physical Education Majors (beden eğitimciler) (Wykoff, 1982) branşları üzerinde yapılan araştırmalar örnek olarak verilebilir.

Zucherman (1994) 1960'ların sonunda Sensation Seeking Scale (SSS) Duygu arama ölçeğini, uygun uyarı ve

uygun uyaran düzeyinde bireylerdeki farklılıkları ölçmek için geliştirmiştir. Zaman içerisinde Zucherman (1994) tekrarlayan araştırmaları sonucunda SSS'nin birkaç formunu geliştirmiştir. Ancak bu formlar arasında içsel tutarlılığı en güçlü olan, cevaplaması daha az zaman alan ve 40 maddeden oluşan Form V (1994) ölçeği en yaygın kullanılan ölçeği olmuştur.

Duygu arama ölçeği dünya spor literatüründe ise risk alma açısından oldukça sık kullanılmaktadır (Zucherman 1983). Duygu Arama olarak bilinen kişilik özellikleri çeşitlilik arayışı, olağan dışılık, karmaşıklık, yoğun heyecan, deneyim ve böylesi deneyimler uğruna fiziksel, sosyal, resmi ve finansal risklerin alınması olarak tanımlanmaktadır (Zucherman, 1994). Zucherman (1994), Duygu Arama'nın teşvik edici duygu arama olarak adlandırılan yaygın bir özellik içine entegre edildiği hipotezini öne sürmüştür. Yani, teşvik edilmenin kişisel boyutları ve duygu arama arasındaki karşılıklı ilişki bulunduğunu ifade etmektedir. Duygu arayanlar daha fazla sigara içme, geleneksel dini düşüncede azalma ve gönüllü olarak olağandışı deneyimlere ve etkinliklere örneğin, duygusal yoksunluk, hipnoz, ilaç araştırma, meditasyon çalışmaları, kumar oynama gibi davranışlara yönelme eğilimindedirler. Yüksek duygu arayan katılımcıların, yüksek şans düzeyi, esneklik ve bir takım riskleri içeren işleri seçtikleri belirtilmektedir (Zucherman, 1979).

MATERYAL VE YÖNTEM:

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modeli ve betimsel istatistik modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, var olan bir durumu, var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.

Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini 2010-2011 güz döneminde Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda okuyan öğrenciler, 22-26 Aralık 2010 Türkiye Kulüplerarası Kış Yüzme Şampiyonası'na katılan sporcular, 5-6 Şubat 2011 Büyükler Açık Turnuva Eskrim Türkiye Şampiyonası'na katılan sporcular, 19-20 Şubat Türkiye Gençler-Büyükler Atletizm Salon Şampiyonası'na katılan sporcular, 7-15 Şubat 2011 tarihleri arasında Uludağ'da bulunan kar sörfü katılımcıları, 19 Aralık 2010 tarihinde İstanbul/Beşiktaş'da 720 Adrenaline Skate Park ve İstanbul/Kadıköy Alçak Skate Park tesisinde yapılan agresif paten ve kay kay yarışmalarına katılan sporcular oluşturmaktadır. Belirlenen evrenin içerisinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen (%45) erkek, (%55) kadın olmak üzere toplam 380 sporcu seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak ve çalışma modelini saptamak amacıyla ilgili literatür taranmıştır. Teorik temel oluşturulmasından sonra verilerin toplanmasına geçilmiş ve temel teknik olarak da anket uygulaması yapılmıştır. Görüşme, inceleme, belge tarama gibi teknikler yardımcı teknikler olarak kullanılmıştır. İncelemeler sonucunda, verileri toplamak amacıyla yüksek riskli ekstrem sporlar ve düşük riskli geleneksel sporlarla uğraşan sporcuların duygu arama eğilimlerini ve farklılıklarını belirlemek amacıyla Zucherman (1994)'nin Duygu Arama Ölçeği Form V kullanılmıştır. Duygu arama ölçeğinde her biri 10 maddeden oluşan 4 alt ölçek vardır. Bu ölçekler;

1-Heyecan ve Macerayı Arama (Thrill and Adventure Seeking) (TAS): bu ölçekteki maddeler, hız ya da yer çekimine karşı koymanın sıradan olmayan heyecanını yaşatabilen

örneğin, paraşüt, serbest dalış, kayak gibi spor ya da diğer aktivitelerle ilişki kurma arzusunun belirlemek amacıyla oluşturulmuş maddelerdir.

2-Deneyim Arama (Experience Seeking) (ES): bu ölçekteki maddeler müzik, sanat, seyahat ve anormal şuur durumları meydana getiren ilaçlar vasıtasıyla zihin ve algıdaki uyarımın arayışını belirleyen maddelerdir. Bu ölçek aynı zamanda sıradan olmayan ya da gelenek ve göreneklere fazla uymayan kişilerle ilişkili arzuları belirler.

3-Şartlı Refleks Yitimi (Disinhibition) (DIS): bu ölçekteki maddeler parti gibi sosyal aktiviteler, sosyal ortamda içki içme, kumar ve seksüel çeşitlilik vasıtasıyla duygu aramayı tanımlar.

4-Can Sıkıntısı Hassasiyeti (Boredom Susceptibility) (BS): bu ölçekteki maddeler rutin iş ve sıkıcı sosyal değişim ile ilgili tekrarlayan deneyimlere tahammül edememe özelliklerini belirler.

Zucherman (1994)'nın Duygu Arama Ölçeği iki İngilizce dil uzmanı tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Duygu Arama Ölçeği'nde yer alan maddeler (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum (3) Biraz Katılıyorum (4) Katılıyorum (5) Kesinlikle Katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak için yapılan açıklayıcı faktör analizi, 4 faktörlü ve 36 maddeli yapı ortaya koymuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliğinin en düşük korelasyon değeri, 62 iken en yüksek korelasyon

değeri ,90 olarak saptanmıştır. Bunun yanı sıra, bütünü için hesaplanan iç tutarlık güvenirlilik katsayısı 0.928'dir. Ayrıca bulgular, faktör maddelerinin iç tutarlık güvenirliliğinin 0.41 ile 0.75 arasında değişen madde-toplam korelasyon katsayısına sahip olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin frekans dağılımları, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları tanımlayıcı istatistik olarak sunulmuştur. Ayrıca, duygu arama boyutlarına göre örneklem grubunun cinsiyet ve spor branşı bakımından farklılığını belirlemek için, T-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analizde farklılık gösteren ortalamalar için varyans homojenliği değerlendirmesi Levene's testi ile yapılmıştır. Ekstrem ve geleneksel sporcuların duygu arama boyutları arasındaki farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için varyans homojenliğini sağlayan ölçüm değerleri Scheffe testi ile değerlendirilmiştir ($p < 0,05$).

BULGULAR

Ekstrem ve geleneksel sporcuların duygu aramalarındaki farklılıklarını belirlemek amacıyla T-Testi ve Anova analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu, cinsiyet ve spor branşına göre ekstrem ve geleneksel spor katılımcıları arasında duygu arama açısından farklılıklar saptanmıştır.

Tablo 1: Duygu Arama Boyutlarının Örneklem Grubunun Cinsiyetine Göre Farklılaşma Durumu

BOYUTLAR	CİNSİYET	n	Ortalama	Sd.	t	p
Heyecan ve Macerayı Arama	Erkek	171	4,89947	,7245	2,635	,028
	Kadın	209	4,12433	,7096		
Deneyim Arama	Erkek	171	3,04572	,6625	,654	,701
	Kadın	209	2,94571	,6084		
Şartlı Refleks Yitimi	Erkek	171	4,20163	,5304	1,896	,039
	Kadın	209	3,71245	,5801		
Can Sıkıntısı Hassasiyeti	Erkek	171	3,54219	,5877	1,468	,023
	Kadın	209	4,53146	,5642		

□ □ p<.01, □ p<.05

(1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Duygu aramanın cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile t-testi uygulanmıştır. Yapılan t-testi sonuçlarına göre duygu aramanın heyecan ve macera arama ($t=2,635$; $p=0,28$), şartlı refleks yitimi ($t=2,179$; $p=0,29$) ve can sıkıntısı hassasiyeti ($t=1,468$; $p=0,23$) boyutları örneklem grubunun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Erkeklerin duygu aramanın heyecan ve macera arama boyutuna yönelik görüşleri ($X=4,89947$), kadınlara ($X=4,12433$) göre daha olumludur. Erkeklerin duygu aramanın deneyim arama boyutuna yönelik görüşleri ($X=3,04572$), kadınlara ($X=2,94571$) göre daha olumludur. Kadınların duygu aramanın can sıkıntısı hassasiyetine yönelik görüşleri ($X=3,42356$), erkeklere ($X=2,92252$) göre daha olumludur.

Tablo 2: Duygu Arama Boyutlarının Örneklem Grubunun Spor Branşlarına Göre Farklılaşma Durumu

BOYUTLAR	MESLEK	n	Ortalama	Sd.	F	p
Heyecan ve Macerayı Arama	Yüzme	68	3,35468	,4576	4,754	,001 □
	Atletizm	57	3,48968	,4325		
	Eskrim	74	3,91243	,4015		
	Kay Kay	41	4,45767	,5424		
	Agresif Paten	50	4,58756	,5354		
	Kar Sörfü	90	4,75486	,5978		
Deneyim Arama	Yüzme	68	2,31245	,3342	3,885	,038 □
	Atletizm	57	2,20346	,3745		
	Eskrim	74	2,62143	,3642		
	Kay Kay	41	2,01846	,3546		
	Agresif Paten	50	2,62413	,3743		
	Kar Sörfü	90	2,20145	,4021		
Şartlı Refleks Yitimi	Yüzme	68	3,75482	,5214	5,721	,001 □
	Atletizm	57	3,48753	,5345		
	Eskrim	74	4,09433	,4919		
	Kay Kay	41	3,90142	,5012		
	Agresif Paten	50	4,40157	,5672		
	Kar Sörfü	90	4,10324	,4941		
Can Sıkıntısı Hassasiyeti	Yüzme	68	3,78546	,5342	6,412	,014 □
	Atletizm	57	3,90124	,5564		
	Eskrim	74	4,20864	,4974		
	Kay Kay	41	4,47211	,6453		
	Agresif Paten	50	4,67523	,4756		
	Kar Sörfü	90	4,14712	,6354		

□ □ $p<.01$, □ $p<.05$

(1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Duygu arama boyutlarının spor branşlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile Anova analizi uygulanmıştır. Yapılan Anova analizi sonuçlarına göre duygu aramanın heyecan ve macera arama ($F=4,754$; $p=0,001$), deneyim arama ($F=3,885$; $p=0,038$), şartlı refleks yitimi ($F=5,721$; $p=0,001$) ve can sıkıntısı hassasiyeti ($F=6,412$; $p=0,014$) boyutları

örneklem grubunun spor branşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Spor branşları arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre atletizm ($X=3,48968$), eskrim ($X=3,91243$), kay kay ($X=4,45767$), agresif paten ($X=58756$) ve kar sörfü ($X=4,75486$) branşına sahip olanların heyecan ve maceraya yönelik görüşleri yüzme ($X=3,35468$) branşına sahip

olanlara göre daha olumludur. Ekstrem ve geleneksel Türk sporcularının duygu arayışları konusunda yüzme (X=2,31245), atletizm (X=2,20346), eskrim (X=2,62143), agresif paten (X=2,62413) ve kar sörfü (X=2,20145) branşına sahip olanların deneyim aramaya yönelik görüşleri kay kay (X=,2,01846) branşına sahip olanlara göre daha olumludur. Ekstrem ve geleneksel Türk sporcularının duygu arayışları konusunda yüzme (X=3,75482), eskrim (X=4,09433), kay kay (X=3,90142), agresif paten (X=4,40157) ve kar sörfü (X=4,10324) branşına sahip olanların deneyim aramaya yönelik görüşleri atletizm (X=2,20346) branşına sahip olanlara göre daha olumludur. Ekstrem ve geleneksel Türk sporcularının duygu arayışları konusunda atletizm (X=3,90124), eskrim (X=4,20864), kay kay (X=4,47211), agresif paten (X=4,67523) ve kar sörfü (X=4,14712) branşına sahip olanların deneyim aramaya yönelik görüşleri yüzme (X=3,78546) branşına sahip olanlara göre daha olumludur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın sonucunda ekstrem ve geleneksel Türk sporcularının duygu arayışlarında farklılıklar saptanmıştır. Örneklem grubunda cinsiyete göre heyecan ve macerayı arama, deneyim arama ve şartlı refleks yitimi boyutlarında baskınlığın erkeklerden yana olduğu can sıkıntısı hassasiyetinde ise kadınlardan yana olduğu belirlenmiştir.

Örneklem grubunda erkeklerde macera ve heyecan aramaya yönelik kişilik özelliklerinin kadınlara göre daha baskın olduğu saptanmıştır. Shoham (1998), ekstrem sporlara katılımı algılanan yararların rolünü incelemiştir. Araştırmasında, skydiving, hang gliding, parachuting gibi bazı ekstrem sporlarda öncelikli güdüleyici faktörün heyecan ve

macera arama olduğunu saptamıştır. Heyecan ve macera arama üzerinde etkili demografik faktörler ise yaş ve cinsiyet olarak bulunmuştur. Heyecan aramanın, kadınlardan ziyade erkeklerde daha baskın olduğu, dokuz ve on dört yaş aralığında yükselmeye başladığı, geç ergenlik döneminde (yirmili yaşlar) en üst seviyeye ulaştığı ve yaşla doğru orantılı bir şekilde azaldığı ifade edilmektedir (Roth ve ark. 2007; Guszowska ve Boldak, 2010).

Örneklem grubunda deneyim aramaya yönelik kişilik özelliklerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık saptanmamıştır. Ayrıca, deneyim aramaya yönelik ortalamaların düşük olduğu belirlenmiştir. Buna uyandırıcı kullanımı ile ilgili maddeler sebep olmuş olabilir. Deneyim arama boyutunda maddeler müzik, sanat, seyahat ve anormal şuur durumları meydana getiren ilaçlar vasıtasıyla zihin ve algıdaki uyarımın arayışını belirleyen maddelerdir. Bu boyut aynı zamanda sıradan olmayan ya da gelenek ve göreneklere fazla uymayan kişilerle ilişkili arzuları belirlemektedir. Dolayısıyla, örneklem grubunu teşkil eden bireylerin soru maddelerinin özel yaşantısını ilgilendirdiği ve sorulara gerçek yanıtları vermekten kaçınmış olabileceği düşünülebilir. Jack ve Ronan (1996) ekstrem ve geleneksel spor katılımcılarının duygu arama farklılıklarını inceledikleri çalışmalarında 20-19 ve 40-49 yaş aralığında olan erkeklerin ve 0-19 ve 30-39 yaş aralığında olan kadınların deneyim aramada daha baskın olduğunu saptamışlardır.

Örneklem grubunda erkeklerde şartlı refleks yitimine yönelik kişilik özelliklerinin kadınlara göre daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu boyuttaki maddeler parti gibi sosyal aktiviteler, sosyal ortamda içki içme, kumar ve seksüel çeşitlilik vasıtasıyla duygu aramayı tanımlamaktadır. Jack ve Ronan (1996) tüm yaş gruplarında

erkeklerin şartlık refleks yitimi özelliklerini kadınlardan daha fazla sergilediğini bulmuştur. Gerçekleştirilen bu araştırmada da benzer bulgular elde edilmiştir.

Örnekleme grubundaki kadınların can sıkıntısı hassasiyetinin erkeklerden daha fazla olduğu saptanmıştır. Bunun aksine, Jack ve Ronan (1996)'nın çalışmasında erkeklerin can sıkıntısı hassasiyetinin kadınlardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duygu Arama Ölçeği'nde can sıkıntısı hassasiyeti boyutunu temsil eden maddeler rutin iş ve sıkıcı sosyal değişim ile ilgili tekrarlayan deneyimlere tahammül edememe özelliklerini belirlemektedir. Can Sıkıntısı Hassasiyeti, bireylerin tekrarlayan, rutin, garip ve sıkıcı insanların tersine; yerinde duramama, mümkün olduğunda can sıkıntısı olan şeyden derhal kaçmak gibi özellikler göstermesidir (Tangen ve ark., 198). Algılanan özgürlük ve içsel güdülenme boş zamanın bir yapısı olarak değerlendirilmesine karşın can sıkıntısı olumsuz bir boş zaman deneyimidir. Boş zamanın can sıkıcılığı bireyleri duygusal olarak harekete geçiren optimum uyarının yetersiz olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Birey boş zamanları esnasında can sıkıntısı yaşıyor ise muhtemelen özgürlük algısıyla ya da içsel güdülenme ile oluşan olumlu boş zaman nitelikleriyle ilgili deneyimi sağlayamamış olduğu ifade edilebilir. Bu yüzden, sıkıcı boş zaman deneyimine yatkın olan bireylerin boş zaman aktivitelerinden sağlık ve psikoloji ile ilgili yararlar elde etmesi umulamaz. Algılanan özgürlük, içsel güdülenme ve boş zamanın sıkıcılığından kaçma gibi yapılarıyla boş zaman aktiviteleri ve spor, daha sağlıklı durumla ilişkili olduğu düşünülen yaşam biçiminin oluşturulması ve can sıkıntısı hassasiyetinin giderilmesi için önemlidir (Coleman, 1993).

Araştırma sonucunda duygu arama boyutlarında ekstrem ve geleneksel spor katılımcılarının branşlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. En önemli fark ise ekstrem ve geleneksel sporcular arasındaki heyecan ve macera aramadaki önemli farklılıktır. Bu farklılık yapılan bir çok çalışmada ortaya konulmuş ve ekstrem ve geleneksel spor arasındaki ayırıcı özelliklere temel oluşturmuştur. Örnekleme grubunun branşlarına göre duygu aramadaki farklılıkları incelendiğinde, daha fazla heyecan ve macerayı arayan grubun ekstrem sporcular olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca benzer olarak, Zarevski ve ark., (1997)'nin heyecan ve macerayı arama olarak adlandırılan duygu arama boyutunda ekstrem sporcuların geleneksel sporculardan daha baskın olduğunu belirtmiştir. Ekstrem sporlar, bireye yüksek risk algısı, yüksek konsantrasyon, heyecan, macera duygularını üst düzeyde yaşatma, özgürlük eğilimi ve farklı bir yaşam biçimini yaşama konusunda diğer spor türlerinden kendisini ayıran önemli özelliklere sahiptir. Ekstrem spor branşları ve geleneksel spor branşlarını birbirinden ayıran en önemli özellik ise ölüm riskidir. Dolayısıyla ekstrem spor yapan bireylerin bu branşları yapmak için risk aldığı söylenebilir. Risk alma, geleneksel spor branşlarından ziyade ekstrem sporlara katılımı en önemli güdüleyici faktörden biri olarak görülmektedir (Shoham ve ark., 1998). Heyecan ve macera arama ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Martin ve Priest (1986)'in oluşturmuş olduğu macera deneyimi paradigmasında macera deneyimine olan ilgiden dolayı algılanan risk ve algılanan yeterlikte değişiklik olduğu ileri sürülmektedir (Priest ve Bunting, 1993; Priest ve Carpenter, 1993; Vagias, Morais, ve Dziubek, 2005). Kişilik tipleri tarafından etkilenebilen yeterlik ve risk algısındaki değişikliklerle ilgili teoriye

rağmen, bu değişiklikleri kişisel özelliklerin ve belirgin bir biçimde heyecan aramanın etkileyip etkilemediği kesin değildir. (Priest ve Gass, 1997). Dahası, macera eğitimi teorileri macera deneyimlerinin sonucunda ya da en azından bir kısmında risk ve yeterliğin etkileşmesinin macera deneyimini yarattığını ve zorladığını ileri sürmektedir (Barnes, 1997). Yani, risk ve yeterliğin gerçek ve algılanan düzeyleri deneyimin felaket, can sıkıntısı ya da macera ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağını belirlemektedir (Priest ve Gass, 1997).

Örneklem grubunun deneyim aramaya yönelik kişilik özelliklerinde spor branşlarına göre anlamlı farklılık saptanmıştır. Ancak, ortalamalar incelendiğinde oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca, ortalamalar t-testindeki sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ancak, t-testinde ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Branşlara göre deneyim arama boyutunda dikkat çekici olan kay kay branşının en düşük ortalamaya, eskrim branşının ise zaten düşük olan ortalamalar arasında en yüksek ortalamalardan birine sahip olmasıdır. Fakat, bu sonuçtan farklı olarak ekstrem sporcuların deneyim aramaya yönelik kişilik özelliklerinin daha baskın olduğu çalışmalarda vurgulanmaktadır. Buna örnek olarak, Jack ve Ronan (1996) çalışması verilebilir. Deneyim arama ile ilgili ekstrem ve geleneksel sporcular arasında önemli bir fark olduğunu tespit etmişler ve ekstrem sporcuların deneyim aramada daha baskın olduğunu saptamışlardır.

Örneklem grubunun şartlı refleks yitimine yönelik kişilik özellikleri spor branşlarına göre farklılık göstermektedir. Eskrimcilerin şartlı refleks yitiminde kay kaycılara oranla daha baskın olması dikkat çekmektedir. Duygu arama sigara içme davranışı ile önemli derecede ilişkilidir. Örneğin daha yüksek duygu arama düzeyine sahip olan bireylerin

daha düşük duygu arama düzeyine sahip olan bireylere oranla sigara içme ile ilişkilerinin daha yüksek olması muhtemeldir (Zucherman, Ball ve Black, 1990). Şartlı refleks yitiminde seksüel risk alma davranışı ise bir başka özelliktir. Buna örnek olarak, erişkinler ve kolej öğrencilerinde duygu arama ve seksüel risk alma davranışı arasında güçlü bir ilişkinin saptanması verilebilir (Donohew ve ark.,2000; Sheer ve Cline, 1995; Zucherman, 1994). Bunun yanı sıra, çocuk grupları arasında duygu arama ile anti sosyal davranışlar arasında önemli derecede ilişki bulunmuştur. Fazla sayıda anti sosyal davranışın duygu arama düzeyleri daha fazla olan çocuklarda bulunduğu görülmüştür (Kafry, 1982).

Örneklem grubunun can sıkıntısı hassasiyetine yönelik görüşleri spor branşlarına göre farklılık göstermektedir. Eskrim sporcuların can sıkıntısı hassasiyetinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, bu gruba eskrim sporcuları da yüksek bir ortalama ile katılım sağlamıştır. Can sıkıntısı hassasiyeti boyutu rutin iş ve sıkıcı sosyal değişim ile ilgili tekrarlayan deneyimlere tahammül edememe özelliklerini belirlemektedir. Bu boyutta, ekstrem sporcuların en belirgin özelliği eğlenceli ve özgür hayat tarzına yatkınlığıyla can sıkıntısı yaratacak ortamlardan uzaklaşma isteklerinin doğru orantılı olmasıdır. Koivula (1999) ve Wankel (1993), spor katılımcılarının en önemli güdüleyicisi olarak eğlence/zevk (fun/enjoyment)'i seçtiğini ve eğlence/zevkin bağlılıkta önemli derecede etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Buna paralel olarak Florental ve Shoham (2000), eğlence olgusunun ekstrem spor katılımcılarının değerleri ve yaşam biçimlerinde ekstrem spor katılımcısı olmayanlara göre çok daha fazla yer aldığını ifade etmektedir. Bireylerin boş zaman aktivitelerinin en önemli özelliklerinden birinin özgürlük algısı olduğunu ve bireylerin özgürlük

algısında içsel güdülenme ve can sıkıcı hayat tarzından uzaklaşma eğiliminin varlığından bahsetmektedirler.

Donald ve ark. (2007), Callois (1961)'in içerisinde denge karmaşası, algı ve zevk paniği (voluptuous panic) barındıran ekstrem sporları sınıflayan ve baş dönmesi terimini kullanan ilk kişi olduğunu ve ekstrem sporların karakterini hız, hızlanma, yön değiştirme, sınırları zorlama, risk ve içsel heyecan oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Gürüldüğü gibi ekstrem sporların bu farklı doğası bireylerin ekstrem sporu tercih etmesinde önemli bir güdüleyici etmen olarak düşünülebilir. Ekstrem sporların farklılığına katkı sağlayan bu özellikler bireyin ekstrem sporları geleneksel sporlardan farklı olduğunu düşünmesine

sebebi olabilir. Shoham ve ark., (1998) bireylerin ekstrem sporları seçmesindeki nedenin, günlük hayattaki rutin yaşam stilinden uzaklaşmaya imkan sağlaması olduğunu ifade etmiştir. Risk alma, başarıma duygusu, dışa dönüklük, sıradışılık, komiklik ve eğlence gibi özellikler ekstrem spor deneyimlerine teşvik açısından hayati öneme sahiptirler. (Shoham ve ark., 1998: 307-321). Böylesi duygusal deneyimleri elde etmek isteyen bireyler ekstrem sporu kullanarak duygu arayışlarını tatmin etmektedir. Aksine, ölüm riski, sakatlanma riski, yüksek düzeyde heyecan ve macera vb. özellikteki duygusal deneyimlerden kaçınan bireylerin tercihi ise geleneksel sporlardan yana kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Barnes, P. Theory into practice: The complete practical theory of outdoor education and personal development. Glasgow: University of Strathclyde. 1997.
2. Boga, S. Risk! An exploration into the lives of athletes on the edge. Berkeley, CA: North Atlantic Books. 1988.
3. Breivik, G. Personality, sensation seeking and risk taking among Everest climbers. *International Journal of Sports Psychology*, 27(3), 308–320. 1996.
4. Campbell, J., Tyrrell, D., & Zingaro, M. Sensation seeking among whitewater canoe and kayak paddlers. *Personality and Individual Differences*, 14(3), 489–491, 1993.
5. Celini, H., R., Cognitive and personality trait differences of youthful offenders by property violent impulsive, and violent premediated offense groupings. Unpublished Doctoral Dissertation. University of New Mexico. pp. 1982.
6. Coleman, D., Leisure based social support, Leisure dispositions an health, *Journal of Leisure Research*, 25, (4), 350-361, 1993.
7. Donald R. S., Electra D., V., H., Carolyn S., F., Thrill Seeking: The Type T Personality And Extreme Sports. *International Journal of Sport Management and Marketing*, 175 - 190 Volume 2, Number 1-2. 2007.
8. Donohew, L., L., Zimmerman, R., Cupp, P., S., Novak, S., Colon, S., and Abell, R., Sensation seeking, impulsive decision-making and risky sex: Implications for risk-taking and design of interventions. *Personality and Individual Differences*, 28, 1079-1091. 2000.
9. Fletcher, R. Living on the Edge: The Appeal of Risk Sports for the Professional Middle Class, *Sociology of Sport Journal*, 25, 310-330. 2008.
10. Florental, B., Shoham, A., Value Differences Between Risky Sports Participants and Nonparticipants. *Sport Marketing Quarterly*, 9(1) 26-33, 2000.
11. Guskowska, M., Boldak, A., Sensation Seeking In Males Involved In Recreational High Risk Sports. *Biology of Sport*, 27, 157-162, 2010.
12. Heyman, S., R., Ross, K., G., Psychological variables affecting SCUBA performance In C. H. Nadeau W. R. Halliwell K. M. Newell G.C: Roberts (Eds), pp.43, *Psychology of motor behavior and sport* Champaign, Illinois, Human Kinetics Pres. 1980.
13. Hymbaugh, K., Garrett, J., Sensation seeking among skydivers. *Perceptual and Motor Skills* 38,118, 1974.
14. Jack, S., J., Ronan, K., R., Sensation seeking among high! and low!risk sports participants. *Personality and Individual Differences* (25), 1063-1083. 1998.
15. Kafry, D., Sensation seeking of young children. *Personality and Individual Differences*, 45, 462-468. 1982.
16. Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, s.25, Nobel Yayınları. Ankara, 2005.
17. Koivula, N. Sports participation: differences in motivation and actual participation due to gender typing. *Journal of Sport Behavior* 22, 360-376, 1999.
18. Martin, P., & Priest, S. Understanding the adventure experience. *Journal of Adventure Education*, 3(1), 18–21. 1986.
19. McCutcheon, L., Running and sensation seeking. *North. Va Community College Journal*, Fall Issue, 11. 1980.
20. Özmen, A., Uygulamalı araştırmalarda örnekleme yöntemleri, s.40, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2000.
21. Potgieter, J., Bisschoff, F., Sensation seeking among medium and low!risk sports participants. *Perceptual and Motor Skills*. 71, 1203-1206. 1990.
22. Priest, S., Gass, M. Effective leadership in adventure programming. Champaign, IL: Human Kinetics. 1997.
23. Priest, S., & Bunting, C. Changes in perceived risk and competence during whitewater canoeing. *Journal of Applied Recreation Research*, 18(4), 265–280. 1993.
24. Priest, S., & Carpenter, G. Changes in perceived risk and competence during adventurous leisure experiences. *Journal of Applied Recreation Research*, 18(1), 51–71. 1993.
25. Rinehart, R.E. & Sydnor, S. (eds) *To the extreme: Alternative Sports, Inside and Out*. Albany, NY: State University of New York Pres, 2003.
26. Robinson, D. Stress seeking: Selected behavioral characteristics of elite rock climbers. *Journal of Sport Psychology*, 7, 400–404. 1985.
27. Roth, M., Hammelstein P., Bräuhler, E., Beyond a youthful behavior style – Age and sex differences in sensation seeking based on need theory”, *Personality and Individual Differences* (43) 1839–1850, 2007.
28. Rowland, G., L., Franken, R., E., Harrison, K., “Sensation seeking and participation in sporting activities”, *Journal of Sport Psychology*, 8, 212-220, 1986.
29. Schneider, T. M. Sensation seeking in ultra-endurance sports. Unpublished manuscript. San Jose State University. 2001.
30. Stirling, J., Strength of the nervous system, extraversion_introversion and kinesthetic and cortical augmenting and reducing. Doctoral Dissertation[University of York, England. 1977.
31. Straub, W., F., Sensation seeking among high and low risk male athlete. *Journal of Sport Psychology* 4,246-253. 1982.
32. Shoham, A., Rose, G. M., & Kahle, L. R. Marketing of risky sports: From intention to action. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 26, 307-321, 1998.
33. Sherr, V., C., and Cline, R., J., W., Individual differences in sensation seeking and sexual behaviour: Implications for communication intervention for HIV/AIDS

- prevention among college students, *Health Communication*, 7, 205-224. 1995.
34. Tangen-Foster, J., W., & Latfen, C., W., Risk Sport in Basic, Instruction Programs: A Status Assesment, *research Quarterly for Exercisse and Sport*, 54, 305-308, 1983.
35. Vagias, W., Morais, D. Dziubek, D. The role of risk perception in a oneday wilderness whitewater rafting trip. *Proceedings of the 2005 Northeastern Recreation Research Symposium*, 39-47. 2005.
36. Wankel L.,M., The importance of enjoyment to adherence and psychological benefits from physical activity. 24:151- 169. *Int J Sport Psychol* 1993.
37. Wykof, W., L., Are physical education majors sensation seekers? In M. Zuckerman (1983). *Sensation seeking and sports[Personality and Individual Differences*, 4,285-293. 1982.
38. Zarevski, P., Marusic, I., Zolotic, S., Bunjevac, T., Controbition of Arnett's inventory of senseation seeking scale to the differentatin of athletes engaged in high and low risk sports. *Personality and Individual Differences*, 1998; (3) 663-768.
39. Zuckerman, M., Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seking, s.75-87 Cambridge: Cambridge University Pres, 1994.
40. Zuckerman, M. *Sensation seeking and risky behavior*. Washington, DC: American Psychological Association. (309) 51-72. 2007.
41. Zuckerman, M., *Sensation seeking and sports. Personality and Individual Differences*. 4, 285-293, 1983.
42. Zucherman, M., *Senseation Seeking and risk Taking*. In C. E. Izard (Ed) *Emotions in Personality and Psychopatology*, s. 163-197. New York: plenum, 1979.
43. Zucherman, M., Ball, S., A., and Black, ., *Influences of senseation seeking gender, risk appraisel and situational motivation on smoking*. *Addictive Behav,ours*, 15, 209-220, 2000.

